

Dijital Çağda Doğuştan Dijital Belgelerin Belge ve Arşiv Yönetim Süreçleri Document and Archive Management Processes for Born-digital Records in the Digital Era

Emine Cengiz Mater, *Dijital Çağda Doğuştan Dijital Belgelerin Belge ve Arşiv Yönetim Süreçleri*, İstanbul: Hiperyayın, 2023, 1. Baskı, 200 sayfa, ISBN: 978-625-6482-22-7

Gülcihan SANCAKTAR¹

¹(Doktora Öğrencisi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye

Anahtar kelimeler: Arşivcilik, dijitalleştirme, bilgi yönetimi, veri yönetimi, elektronik kayıtlar, dijital süreklilik

Keywords: Archiving, digitization, information management, data management, electronic records, digital continuity

Dr. Emine Cengiz Mater’in kaleme almış olduğu ve Hiperyayın tarafından yayımlanan *Dijital Çağda Doğuştan Dijital Belgelerin Belge ve Arşiv Yönetim Süreçleri* adlı kitap yazarın 2022 yılında sunduğu “Dijital Çağda Doğuştan Dijital Belgelerin Bilgi Yönetim Süreçleri: Kurumdan Arşive Giden Yol” başlıklı doktora tezine dayanmaktadır. Kitabın önsözünde de belirtildiği gibi tezin bazı kısımları / alt başlıkları kitaba dahil edilmemiştir. Yazar söz konusu kısımların / alt başlıkların dâhil edilmemesinin nedeni olarak okuyucunun/araştırmacının sıkılmadan okuyabileceği hale getirmek ve güncel literatürün tekrar değerlendirilerek yapılandırılması olduğunu ifade etmektedir. Yazar, söz konusu kısımları / alt başlıkları, kitabı akıcı hale getirmek ve güncel literatürü yeniden değerlendirerek yapılandırmak amacı ile kitaba dâhil etmediğini ifade etmektedir.

Eser, “Giriş,” ve “Kaynakça” hariç altı bölümden oluşmaktadır. Bu altı bölüm, “Dijital Çağda Değişim ve Dijital Belge Yönetimine Etkileri”, “Kurumsal Bilgi Yönetimi Süreçleri ve Yasal Düzenlemeler”, “Belge ve Doğuştan Dijital Belge Yönetim Süreçleri”, “Doğuştan Dijital Belgelerin Milli Arşive Transferi İle İlgili Yaklaşımlar, Ulusal ve Uluslararası Çalışmalar”, “Kavram Haritası” ve “Sonuç” bölümleridir. Çalışma, okuyucu tarafından daha kolay anlaşılması için, çeşitli tablo ve şekiller ile desteklenmiştir.

Eserin *Giriş* (s.17-22) kısmında yazar, okuyucuyu konuya hazırlamak amacıyla dijital çağ ve devletlerin -İngiliz Milli Arşivi (The National Archives)- arşiv belgelerini dijitalleştirilmesi hakkında genel bilgiler vermiştir. Dijital çağda erişim konusu hakkında yaşanan avantajlar ve dezavantajlar İngiliz Milli Arşivi örneği üzerinden açıklanmıştır. Yazar, ‘born-digital records’ olarak tanımlanan doğuştan dijital ortamda üretilen belgelerin sayısallaştırılmış belgeden farkına vurgu yapmış ve okuyucuda kitabın devamı için bu kavramlar hakkında bir soru işareti kalmamasını sağlamıştır.

Eserin *Dijital Çağda Değişim ve Dijital Belge Yönetimine Etkileri* başlıklı birinci bölümünde (s.23-40) yazar, dijital belge dünyasını avantajları ve dezavantajları ile birlikte ele almaktadır. Dijital, erişim ve süreklilik kavramları dijital belgelerin yaşam döngüsü kapsamında incelenmiş, ‘dijital değerlendirme’ ve ‘hassasiyet değerlendirme’ süreçlerini anlatmıştır. Yazar, İngiliz Milli Arşivinden ve çeşitli projelerden örnekler vererek anlatımı güçlendirmiş ve Türkiye’de arşivlerin kamuya açık dijital belge transferi konusunda çözülmesi gereken sorunlarına yer vermiştir.

Eserin ikinci bölümünde *Kurumsal Bilgi Yönetimi Süreçleri ve Yasal Düzenlemeler* (s.41-64) başlığı altında dijital çağda giderek gelişen bilgi teknolojileri ve kullanıcılar çerçevesinde belgenin yaşam döngüsü ve bilgi yönetim süreçleri ele alınmıştır. Veri (data), bilgi (information), kazanılmış bilgi (knowledge) ve bilgelik (wisdom) kavramları açıklanarak kurumsal bilgi yönetimi konusuna giriş yapılmıştır. Kitapta kurumsal bilgi, bilgi yönetimi ve kurumsal bilgi yönetimi kavramları mevcut literatür çerçevesinde ele alınmıştır. Yazar literatürde birçok farklı örneği bulunan kurumsal bilgi yönetimi ve modelleri konusunda örnekler verirken bunları şemalar ile desteklemiştir. Verilen bu modellerde birden çok unsurun ön plana çıktığı gözlemlenmektedir. Bunların yanı sıra yazar

Corresponding Author: Gülcihan SANCAKTAR E-mail: gulcihan.sancaktar@ogr.iu.edu.tr

Submitted: 28.10.2024 • Accepted: 17.12.2024

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

bu bölümde, Türkiye’de Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, e-İmza, EBYS ve çeşitli standartlar hakkında bilgi vermiş, bunların kurumsal bilgi yönetiminde yasal düzenlemeler açısından rolüne dikkat çekmiştir.

Kitabın *Belge ve Doğuştan Dijital Belge Yönetim Süreçleri* başlıklı üçüncü bölümünde (s.65-126) yazar, belgelerin yönetim süreçlerini ele alırken belgeye yönelik süreçleri belge yönetim süreci ve arşivsel yönetim süreci olarak iki farklı süreçten bahsetmiştir. Kısaca belgelerin aktif kullanımı veya pasif dönemi olarak ayırma giden yazar arşivsel yönetimin ayrıca belgelerin değerinin belirlenmesi, düzenlenmesi, ayıklanması, transfer süreçlerinin gerçekleşmesi, korunması, erişimi ve yeniden kullanımı unsurlarını barındırdığını belirtmiştir. Bunların yanı sıra yazar, belge yönetim sürecindeki serüvenin arşiv işlemlerini doğrudan etkilemesi dolayısıyla, bu iki sürecin birbiriyle oldukça bağlantılı olduğunu ileri sürmüştür.

Doğuştan dijital belge veya dijital belge olarak da adlandırılan dijital formatta oluşturulmuş belgeleri diğer belgelerden ayıran özellikler bulunmaktadır. Bunlar yazar tarafından belgelerin bulunduğu ortam, belgenin içeriği, fiziksel formu, işlevi, arşivsel değeri, yasal ve idari koşullar şeklinde belirtilmiştir. Doğuştan dijital belgelerin milli arşive transferinde altı aşama bulunmaktadır. Yazar bu aşamaları Dijital Değerlendirme (Appraisal), Dijital Seçim/ Ayıklama (Selection), Hassasiyet Değerlendirmesi (Sensitivity Review), Uygulamada Dijital Değerlendirme, Dijital Ayıklama ve Hassasiyet Değerlendirmesi, Transferi Planlama ve son olarak Kontrol Aşaması ve Erişim şeklinde detaylıca ele almıştır.

Dijital sürekliliği (dijital continuity) sağlamak dijital belgenin iş sürecinde hesap verebilir, yasal, etkili ve verimli çalışma açısından oldukça önemlidir. Dijital belgeyi kullanıma ihtiyaç duyduğumuz şekilde, ihtiyaç duyduğumuz kadar kullanabilme yeteneğine ‘dijital süreklilik’ denilmektedir. Dijital belgenin sürekliliği sağlanmaz ise bazı olumsuz sonuçlar ortaya çıkacaktır. Eserin birinci bölümünde olduğu gibi, bu bölümde de, İngiliz Milli Arşivinden örnek verilerek bu arşivde dijital sürekliliğin sağlanması için oluşturulan model anlatılmıştır.

Ayrıca yazar kitabın bu bölümünde belge yönetim süreçlerinde yer alan politikaların türlerini ve önemini, dijital korumayı ve dijital koruma politikalarını ele almıştır. Dijital koruma tartışılırken hem büyük hem de en küçük kurumlarda uygulanabilir bir sistem geliştirilmesi, bu korumanın yürütülmesi ve gelecekte de uygulanabilir olması, finansal güçlükler gibi zorluklar ortaya çıkmaktadır. Dijital korumanın henüz bulunmuş kesin bir çözümü olmaması dijital korumanın risklerinin ve zorluklarının her kurumda kendine özgü stratejilerle çözülmesine neden olmaktadır. Fakat dijital koruma için büyük önem taşıyan, çeşitli kurumlar ya da yazılım geliştiriciler tarafından tasarlanan uygulamadaki dosya formatlarından kaynaklı sorunları gidermek amacıyla kullanılan araç ve sistemler bulunmaktadır. Yazar dijital korumaya fayda sağlayan bu sistemleri detaylı şekilde bu bölümde ele almıştır.

İncelenen eserin *Doğuştan Dijital Belgelerin Milli Arşive Transferi İle İlgili Yaklaşımlar, Ulusal ve Uluslararası Çalışmalar* (s.127-162) başlıklı dördüncü bölümünde doğuştan dijital belgelerin milli arşivlere transferi söz konusu edilmiş ve bu süreçler üzerinde durulmuştur. İngiltere, Avustralya, Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, Yeni Zelanda, Hollanda, Macaristan, İsviçre, Estonya, İrlanda, İskoçya, Danimarka ve son olarak Türkiye’de gerçekleşen dijital belgelerin transferi faaliyetleri örnek gösterilerek milli arşivlerin elektronik belgelerin yönetimindeki önemi ve yeri vurgulanmıştır.

Eserin *Kavram Haritası* başlıklı beşinci bölümünde (s.163-170) ayrıntıları daha kolay hatırlamayı sağlayan, genel terimlerle başlayan ve anlamlı bağlantılar ile bilgileri alt kırılımlara götüren kavram haritası okuyucuya sunulmuştur. Miro Online programı kullanılarak hazırlanan kavram haritasında beş ana bölüm (Dijital Belge, Dijital Süreklilik, Dijital Koruma, Transfer Süreçleri, Milli Arşiv) bulunmakta ve bu bölümler çeşitli alt kırılımlara ayrılmaktadır. Bu kavram haritalarının daha detaylı açıklanabilmesi ve incelenmesi için her bir bölüm parçalanarak okuyucu ile paylaşılmıştır.

Konuların yazar tarafından genel olarak literatür çerçevesinde ele alındığı eserin altıncı ve son bölümü *Sonuç* (s.171-175) başlığını taşımaktadır. Bu bölümde önceki bölümlerde vurgu yapılan ve önem taşıdığı düşünülen dijital belgelere ve yönetim süreçlerine ait hususlar Türkiye açısından değerlendirilmiştir. Ayrıca Türkiye’de doğuştan dijital belgelerin yönetim süreçlerine ait öneriler sunulmuştur. Bu önerilerden bazıları şu şekildedir;

- Tüm süreçlerin sağlıklı ilerlemesi için öncelikle “Milli Arşiv Kanunu” oluşturulup yayımlanmalıdır.
- Dijital korumada kullanılacak özel stratejileri özetleyen ve özellikle altyapı, biçim, medya sürdürülebilirliği ve standartları, veri bütünlüğü ve bilgi güvenliği gibi konuları ele alan “dijital koruma politikası” oluşturulmalıdır.
- Dijital belgelerin uzun vadeli korunmasından sorumlu bir birim oluşturulmalıdır.

Türkiye’de henüz uygulamaya geçirilmemiş fakat yazar tarafından yakın gelecekte başlanması gerekeceği düşünülen kurumlardaki dijital belgelerin milli arşive transferi çalışmalarında doğuştan dijital belgelerin bilgi ve belge yönetim süreçlerinin uluslararası standartlara uygun şekilde gerçekleştirilmesinin gereği üzerinde durulmuştur. Yazar tarafından tüm süreç eserde detaylandırılarak ele alınmış ve okuyucuya/araştırmacıya keyifli ve akıcı bir okuma şeklinde sunulmuştur. Yerli ve yabancı birçok farklı çalışmadan yararlanılan bu kitabın dijital belgelerin milli arşive transferi konusunda yardımcı olması beklenmektedir.

Atıf Biçimi / How cite this article

Sancaktar, G.(2024). [Review of the book *Document and Archive Management Processes for Born-digital Records in the Digital Era*, by Emine Cengiz Meter]. *Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi*, 22, 60–61. <http://doi.org/10.26650/bba.2024.22.1591956>